

POVZETEK NACIONALNEGA POROČILA NA PODROČJU PREPOVEDANIH DROG V RS 2020 (PODATKI ZA LETO 2019)

POLITIKE NA PODROČJU DROG

V veljavi je še vedno Resolucija o nacionalnem programu na področju prepovedanih drog (Uradni list RS, št. 25/14), ki pokriva obdobje 2014–2020. Krovni cilj Nacionalnega programa Slovenije na področju drog za obdobje 2014–2020 je zmanjšati in omejiti škodo, ki jo za posameznika, družino in družbo predstavlja raba prepovedanih drog.

Vlada RS je 31. julija 2019 sprejela dvoletni akcijski načrt za obdobje 2019–2020 ¹.

Na področju tobaka je bila v letu 2019 pripravljena prva slovenska strategija, ki pokriva nadzor nad tobakom – poslana je bila v javno razpravo, ki se je zaključila 5. avgusta 2019. Strategija je trenutno v postopku medsektorskega usklajevanja in bo verjetno zajemala obdobje 2021–2030.

Javni izdatki na področju drog

Večina delovanja na področju proti prepovedanim drogam je v Sloveniji financirana iz državnega proračuna in Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Finančna sredstva se pridobivajo tudi iz različnih fundacij, poleg tega pa jih prispevajo še slovenske občine, ki izvajalcem pomagajo pridobiti tudi ustrezne prostore za izvajanje programov.

Tabela 1: Zbirni podatki porabljenih sredstev za področje drog v letu 2019

Financer	Znesek (EUR)
Občine	1.128.724,73
Sofinanciranje programov na področju drog (137 občin od 212)	
FIHO	320.492,01
Programi na področju prepovedanih drog	
Urad za mladino	61.145,00
Programi organizacij na področju mladinskega dela	
ZZZS	5.287.441,00
Delovanje Centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog, vključno s stroški substitucijskih zdravil	
ZZZS	159.349,00
Nakup materiala za varno injiciranje drog	
MZ	1.351.196,72
Reševanje problematike drog	
MDDSZEM	3.130.919,31
Socialnovarstveni programi na področju prepovedanih drog	
MNZ	623.808,33
Izvajanje preiskovalnih ukrepov in materialno-tehnična oprema policije	
Univerzitetna psihiatrična klinika Lj	2.553.962,00
Delovanje Centra za zdravljenje odvisnih od prepovedanih drog	
Skupaj	14.617.038,10

¹ Akcijski načrt na področju prepovedanih drog za obdobje 2019–2020. <https://www.infodroga.si/wp-content/uploads/2019/09/AKCIJSKI-NA%C4%8CRT-NA-PODRO%C4%8CJU-PREPOVEDANIH-DROG-ZA-OBDOBJE-2019-2020.pdf>

Ocenimo lahko, da je skupen znesek za reševanje problematike drog v Sloveniji v letu 2019 znašal 14.617.038,10 evrov.

Podatki o zneskih so bili pridobljeni od financerjev. Iz poročil nekaterih sofinancerjev je bilo razbrano, da sofinancirajo različne programe oziroma organizacije kot celoto in ni mogoče oceniti, koliko od teh sredstev se je znotraj organizacije namenilo izključno za aktivnosti na področju prepovedanih drog. Poleg tega so zgoraj navedeni podatki o financiranju pridobljeni samo iz dostopnih poročil, zato je skupni znesek okvirna ocena.

ZAKONODAJNI OKVIR

Uredba o razvrstitvi prepovedanih drog

S spremembami in dopolnitvami Uredbe o razvrstitvi prepovedanih drog (Uradni list RS 69/19) so bile na seznam prepovedanih drog dodane 4 nove snovi, od tega trije sintetični kanabinoidi in sintetični katinon.

Probacija

Uprava za probacijo je organ v sestavi Ministrstva za pravosodje, ki izvršuje skupnostne sankcije in ukrepe oziroma probacijske naloge po Zakonu o probaciji. Uprava za probacijo je v letu 2020 obravnavala 3418 zadev, pri 245 osebah je bilo ocenjeno, da imajo težave, povezane z uživanjem nedovoljenih drog.

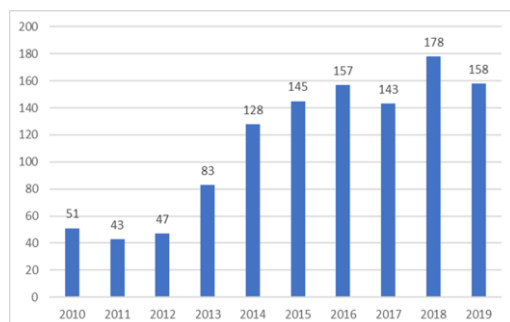
ZDRAVSTVENE POSLEDICE POVEZANE Z UPORABO DROG

Zastrupitve s prepovedanimi drogami

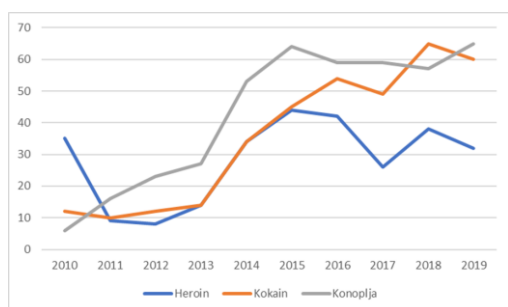
Podatke o obravnavah odraslih oseb zaradi zastrupitev s prepovedanimi drogami zaenkrat dobimo iz UKC Ljubljana, ki je sekundarna bolnišnica za ljubljansko območje z okoli 600.000 prebivalci.

Podatki zadnjih let kažejo trend naraščanja števila obravnav zaradi zastrupitev s prepovedanimi drogami; v letu 2019 je bilo obravnavanih 158 bolnikov (slika 1). V letu 2019 še vedno opažamo veliko zastrupitev s kokainom, število zastrupitev s konopljo se je leta 2019 v osmih primerih povečalo v primerjavi s prejšnjim letom (slika 2). Ponovno se je povečalo tudi število zastrupitev z GHB in GBL, ter znatno povečalo število zastrupitev z stimulansi tipa amfetamina (npr. ekstazija) glede na prejšnja leta.

Slika 2: Število obravnavanih oseb v UKC Ljubljana, trendi

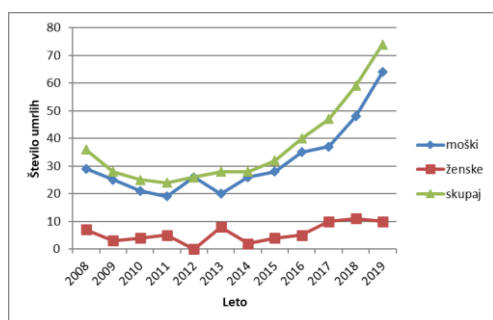
Slika 2: Število zastrupitev v UKC Ljubljana po tipu droge, trendi

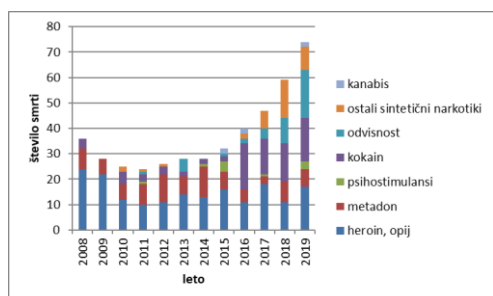
Smrti, povezane z uporabo drog

Leta 2019 je bilo v Sloveniji zabeleženih 74 smrtnih primerov (64 moških in 10 žensk), povezanih z neposrednimi učinki prepovedanih drog (predoziranja), to je 15 smrtnih primerov več kot leta 2018 (slika 3). Povprečna starost moških je bila 39,4 leta, žensk pa 55,2 leta. Večina umrlih je bila v starostnih skupinah med 35 in 39 leti, ob tem je potrebno omeniti, da narašča število umrlih v starejših starostnih skupinah (vzrok je staranje skupine uživalcev opioidov, kar pomeni, da je to skupina uporabnikov, ki bo imela vedno večjo morbidnost, kar pripomore k smrti zaradi predoziranja, prav tako pa bodo potrebovali vedno več zdravstvenih in socialnih storitev). Največ smrtnih primerov sta povzročila heroin (17 smrti) in kokain (17 smrti) (slika 4). Leta 2017 smo prvič opazili velik porast smrtnosti zaradi sintetičnih opioidov (zdravil za zdravljenje bolečine), ta trend ostaja visok, v veliko primerih gre za samomore oseb v višji starosti s temi zdravili. Kot v prejšnjih letih, se je večina smrtnih primerov zgodila doma. Slovenija je med državami z najvišjo stopnjo umrljivosti v Evropi (slika 5)!

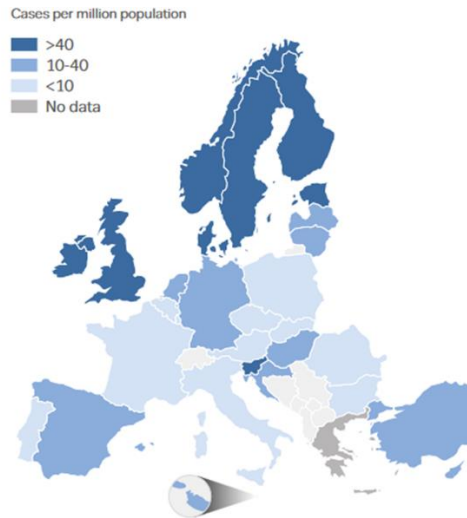
Slika 3: Število smrti, povezanih z uporabo drog_trendi_spol

Slika 4: Število smrti glede na vrsto droge_trendi

Slika 5: Stopnja umrljivosti zaradi prevelikih odmerkov v Evropi v letu 2018 /ocena 22,3 smrtnih primerov na milijon prebivalcev, starih od 15 do 64 let; Slovenija > 40 smrti

Z drogami povezane nalezljive bolezni

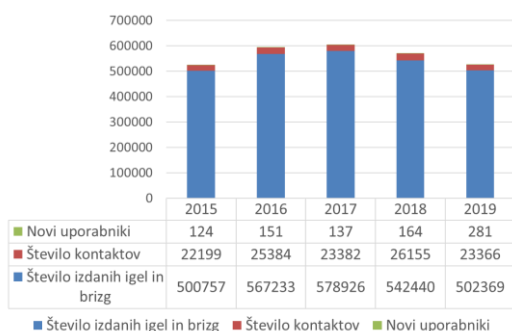
Razmere na področju nalezljivih bolezni med uporabniki drog so v letu 2019 ostale razmeroma stabilne. Ocene o razširjenosti okužbe z virusom hepatitisa B (HBV) (anti-HBc) in virusom hepatitisa C (HCV) (anti-HCV) pri ljudeh, ki si injicirajo droge, v največji meri pridobimo iz podatkov o vstopu na zdravljenje v nacionalno mrežo centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog (CPZOPD). Leta 2019 so poročali o dveh primerih nove diagnoze okužbe s HIV pri osebah z anamnezo vbrizgavanja drog. Zaradi pomanjkljivega ugotavljanja okužb, nezadostnega poročanja o ugotovljenih primerih in zelo redkih podatkov o načinih prenosa, podatki o pojavnosti okužbe s HBV in HCV podcenjujejo breme teh okužb. Na splošno pa lahko trdimo, da se prevalenca nalezljivih bolezni povezanih z uporabo prepovedanih drog v zadnjih nekaj letih ni bistveno spreminjala.

Programi zmanjševanja škode

Slovenija je na splošno razmeroma dobro pokrita s programi za zmanjševanje škode, vendar je še vedno nekaj temnih točk na regionalni pokritosti. Še posebej severovzhodni del Slovenije je z izjemo mobilnih enot slabo vključen v programe zmanjševanja škode. Tako kot zadnjih nekaj let je bilo v letu 2019 v Sloveniji izvedenih 10 programov za zmanjšanje škode z uvedenimi storitvami za izmenjavo sterilnih kompletov za injiciranje. Šest programov je opravilo terensko delo, od tega je bilo pet opremljenih z mobilno enoto. V osmih programih je bilo skupaj 10 dnevnih centrov. Nekateri dnevni centri delujejo na več lokacijah v nekaterih regijah. Ti programi so vključevali 2.254 oseb (5% več kot leta 2018), zabeležili so 23.366 stikov (11% manj kot leta 2018). Podatki kažejo, da so programi v letu 2019 zabeležili manjše število stikov z uživalci drog z visokim tveganjem, hkrati pa je programe obiskalo več novih uporabnikov drog kot v preteklih letih. V letu 2019 se je zmanjšalo tudi število izdanih brizg in igel (slika 6). Med uporabniki narašča uporaba kokaina in zloraba zdravil na recept (pomirjeval).

V zadnjih letih so se ponekod po Sloveniji začeli pojavljati prizori odprte scene (uživanje mamil na javnih mestih), kar pomeni konflikte v lokalnih skupnostih. Prav tako se povečuje problematika brezdomstva in kombinirane zdravstvene potrebe te populacije.

Slika 6: Število izdanih igel in brizg 2015 – 2019, novih stikov in novih uporabnikov

DROGE

Konoplja

Konoplja je razširjena med šolsko populacijo, mladimi odraslimi, v nočnem življenju in med uporabniki nizkopražnih programov.

Konoplja je bila leta 2019 na prvem mestu po številu zastrupitev, zdravljenih v enotah nujne medicinske pomoči UKC Ljubljana, in na drugem mestu po najpogostejših vzrokih za iskanje pomoči uporabnikov v mreži centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog (CPZOPD). Istega leta je bilo število oseb, ki imajo težave s konopljo, največje (330 oseb ali 29%) med tistimi, vključenimi v programe, ki jih izvajajo štiri nevladne organizacije, ki ponujajo svetovanje, psihoterapijo in zdravljenje prepovedanih drog.

- Raziskava ESPAD:

Po podatkih raziskave ESPAD 2019 je vsaj enkrat v življenju uporabilo konopljo 23,2 % anketiranih dijakov, starih 15 do 16 let, nekoliko več fantov (26,0 %) kot deklet (20,7 %). Uporaba konoplje vsaj enkrat v življenju se je med slovenskimi 15- do 16-letniki v obdobju od leta 2015 do 2019 rahlo znižala, kar lahko pripišemo nižji uporabi med dekleti .

Po podatkih raziskave ESPAD 2019 med 15- do 16-letnimi slovenskimi dijaki, ki so v zadnjih 12 mesecih uporabili konopljo, jih kar dobra tretjina sodi med uporabnike z visokim tveganjem glede na test CAST (Cannabis Abuse Screening Test). Slovenski mladostniki se uvrščajo precej nad povprečje držav ESPAD tudi po zaznani dostopnosti konoplje, saj jih je v letu 2019 kar 45,7 % ocenilo, da je konoplja precej oziroma zlahka dostopna.

Kokain

Leta 2019 je bilo med uporabniki kokaina največ smrtnih žrtev zaradi prepovedanih drog. Poleg tega število zastrupitev s kokainom ostaja visoko; kokain je zasedel drugo mesto po številu zastrupitev z nedovoljenimi drogami, ki jih zdravijo v enotah nujne medicinske pomoči UKC Ljubljana.

Kokain je bil tretji najpogostejši vzrok, da so uporabniki iskali zdravljenje v mreži centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog. 112 oseb (9,8% vseh oseb, zdravljenih zaradi prepovedanih drog) je bilo vključenih v programe svetovanja in psihoterapije, ki jih izvajajo štiri nevladne organizacije.

V zadnjih treh letih je preverjanje drog kot del sistema zgodnjega opozarjanja na nove psihoaktivne snovi (EWS – Early Warning System) zabeležilo znatno povečanje čistosti kokaina z nenehnim pojavljanjem vzorcev z vsebnostjo 70 in 90% kokaina.

Prepovedane droge, alkohol in tobak: epidemiologija na podlagi odpadnih voda

Koper in Ljubljana se glede vsebnosti biomarkerja kokaina uvrščata nad povprečje SCORE monitoringa v letu 2019, preostala slovenska mesta pa so pod povprečjem (meri se v mg biomarkerja/dan/1000 prebivalcev).

Med slovenskimi mesti, ki so vključena v raziskavo, so bile najvišje vrednosti biomarkerja ekstazija na 1000 prebivalcev določene v Ljubljani. Na splošno pa se slovenska mesta uvrščajo pod povprečje SCORE monitoringa v letu 2019.

Po uporabi amfetamina se malo nad povprečje SCORE monitoringa 2019 uvršča Velenje, preostala sodelujoča mesta pa so pod njim.

Po vrednostih metamfetamina se slovenska mesta uvrščajo pod povprečje SCORE monitoringa v 2019.

Če podatke o masnih pretokih biomarkerjev preračunamo na uporabo drog, je med preučevanimi stimulativnimi drogami najbolj razširjen kokain.

PREVENTIVA

Okoljska preventiva

V akciji Mystery Shopping, v kateri so kot skriti kupci mladi aktivisti ter mladi igralci kupovali alkoholne pijače, so v aprilu 2019 so izvedli še 100 kontrolnih nakupov alkohola v istih trgovinah kot v prvem krogu, s katerimi so preverili, ali je prišlo do sprememb. V jeseni pa so izvedli še intervencijske nakupe tobaka z inšpektorji in socialno-marketinškim pristopom v istih regijah in kontrolni krog nakupov tobaka.

V letu 2019 je državni svetnik podal pobudo za spremembo ureditve omejevanja porabe alkohola in uporabe tobačnih izdelkov, ki bi omogočila prodajo oziroma ponudbo alkohola in uporabo tobačnih izdelkov na pripadajočih funkcionalnih zemljiščih objektov, kjer se opravlja dejavnost vzgoje in izobraževanja, in sicer v času izven pouka. Ministrstvo za zdravje in Nacionalni inštitut za javno zdravje sta k predlogu sprememb podala negativno mnenje, pobuda ni dosegla zadostne podpore za nadaljnjo obravnavo.

Aprila 2020, v času epidemije virusa SARS-CoV-2, je Koalicija nevladnih organizacij s področja javnega zdravja podala pobudo za prepoved spletne prodaje in dostave alkoholnih pijač na dom za čas epidemije. Pobudo sta podprla Nacionalni inštitut za javno zdravje in Ministrstvo za zdravje.

Selektivna preventiva

Leta 2001 je bil na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje vzpostavljen program »To sem jaz«. Program je usmerjen v krepitev duševnega zdravja in psihične odpornosti mladih. V letu 2019 je program izvajalo 131 pedagoških delavcev na 85 osnovnih in srednjih šolah. Nacionalni program za duševno zdravje

2018-2028 program uvršča med preverjene prakse, ki so predvidene za postopno sistemsko uvajanje v šolski prostor in vzgojno-izobraževalni kurikulum.

Univerzalna preventiva

V letu 2019 je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti sofinanciralo dva zavoda, ki izvajata trening starševstva v okviru programa Neverjetna leta. V izvedene treninge je bilo vključenih 57 otrok, dva mladostnika in 48 staršev.

Zavod Utrip je spomladi 2020 zaključil neuradni slovenski prevod druge posodobljene izdaje mednarodnih preventivnih standardov UNODC / WHO na področju uporabe snovi in objavil slovenski prevod smernic in priporočil glede izvajanja minimalnih standardov kakovosti na področju drog, zlasti v nevladnih organizacijah.

NIJZ je izdal publikacijo »Merila za vrednotenje intervencij na področju javnega zdravja z namenom prepoznavanja in izbire dobrih praks«. Gre za smernice za snovanje, načrtovanje, oblikovanje, izvajanje in vrednotenje različnih intervencij. Trenutno poteka pilotno vrednotenje dveh intervencij s področja alkohola.

ZAPORI

V letu 2019 je imelo težave s prepovedanimi drogami 964 (24,7 %) vseh zaprtih oseb. 678 jih je prejelo substitucijsko terapijo. Prav tako se lahko zaprte osebe v času prestajanja kazni vključijo v nizkopražne, višjepražne in visokopražne programe. V letu 2019 se je v te programe vključilo 789 zaprtih oseb.

Za testiranje za HIV in hepatitis B ali C se je odločilo 359 zaprtih oseb; dve osebi sta bili okuženi z virusom HIV, hepatitis B je bil potrjen pri 26, hepatitis C pa pri 37 zaprtih oseb. Kot poseben uspeh je pomembno izpostaviti naraščajoč trend števila oseb, ki se odločijo za testiranje za HIV in hepatitis.

Med najdbami oz. zasegi v zaporih prevladujejo heroin, kokain, konoplja, sintetične droge, tablete, alkohol, sintetični kanabinoidi in manjše količine substitucijske terapije. V času epidemije COVID-19 so detektirali porast zasegov kanabisa in sintetičnih drog, medtem ko se je močno znižalo število zasegov heroina.

Nacionalno poročilo 2020 zajema tudi podatke prve polovice leta 2020. V poročilu smo zavedli opažanja odgovorov vseh deležnikov na epidemijo Covid 19. Izpostavili bi prilagoditve vseh programov in storitev (zdravljenj, nizkopražnih programov, zaporov), priprave pregledov stanj in priporočil (NIJZ, NVO, vladni sektor), izvedbe anket/raziskav, inovacije na področju pristopov (telemedicina), angažma mobilnih enot (za razdeljevanje sterilnega materiala).

Pripravila: Mateja Jandl, dr. med., spec., vodja strokovne skupine za področje prepovedanih drog, NIJZ